

❧ רעיון בפרשה ❧

נתנאל אוירבך

❧ פרשת בראשית: תאומים סיאמיים ❧

בשנת תשל"ז נולדו בליקוויד שבארצות-הברית תאומות סיאם לזוג הורים יהודים. הן היו מחוברות מהכתפיים ועד האגן, היה להן לב משותף בן שישה חדרים וכבד משותף. ברור היה לרופאים שלא ניתן לחיות עם לב וחצי ואם הן יישארו במצב זה, שתיהן ימותו. הרופאים הציעו לנתח ולהפריד את התאומות בצורה שיועבר לב וחצי לילדה אחת ובכך תמות הילדה השנייה. ההורים הפנו את השאלה לרב משה פיינשטיין, שהקדיש עשרה ימים לשאלה חמורה זו.¹

האם מותר להפריד את התאומות זו מזו, בידיעה שאחת מהן תמות?

בפרשת השבוע מתוארת בריאת האדם, אך ישנה סתירה ביחס לבריאת האישה. במקום אחד נאמר שהאישה נבראה יחד עם אדם: "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם"², ובמקום אחר נאמר שהאישה נבראה מצלע שנלקחה מאדם:

וַיִּפֶּל ה' אֱלֹהִים תְּרִדְמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אֶחָת מִצִּלְעֹתָיו וַיִּסְגֶּר בָּשָׂר תַּחְתָּנָהּ. וַיִּבֶן ה'

אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיִּבְרָא אֶל הָאָדָם.³

חז"ל⁴ מיישבים קושי זה, ולדבריהם האדם נברא גוף אחד עם שני פרצופים, זכר ונקבה. בכך מיושבת הסתירה, שהקב"ה ברא זכר ונקבה מחוברים בגבם, 'זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם', ולקיחת הצלע היינו ההפרדה בין הזכר לנקבה, שכן המילה 'צלע' מתפרשת כ'צד', היינו לקח הקב"ה את הצד של האישה מן האדם והפרידה ממנו.

תיאור זה דומה לתופעה הקרויה 'תאומים סיאמיים', תאומים הנולדים מחוברים זה לזה בחלקי גוף שונים. מקור השם 'תאומים סיאמיים' הוא על שם זוג תאומים שנולדו בסיאם (כיום, תאילנד) בשנת תקע"א (1811) והיו מחוברים זה לזה. אמנם זהו התיעוד הרפואי הראשון לתופעה זו, אך עדויות כאלו נמצאו מכבר בספרות חז"ל.

הרב יעקב ישראל חגיז⁵ מעלה השערה שכל הבריות שנבראו בששת ימי בראשית נבראו בצורה כזו של תאומים שלובים יחד. יש מי שהסביר שחשש זה של לידת תאומים מחוברים נגרם בעקבות הימצאותם באותה שלייה ללא תזוזה. לדבריו, זו הסיבה שיעקב ועשיו התרוצצו ברחמה של רבקה⁶ "ועל-ידי תנועת ריצה הזו נשמרו שלא יתגדלו ויתדבקו ביחד".⁷ הרב משה סופר⁸ הסביר את ההבדל בין מניין בני ישראל מגיל עשרים בו נאמר 'כָּל זָכָר לְגִלְגֻלְתָּם',⁹ לעומת מניין בני לוי מבן חודש¹⁰ בו לא נאמר מילה זו 'לְגִלְגֻלְתָּם'. לדבריו, תינוק בעל שני ראשים לא חי יותר מעשרים שנה, לכן ביחס

¹ ראו: אסיא (חוברת כ עמוד 22); הרב משה דוד טנדלר: Rabbi MD Tendler, *Responsa of Rav Moshe Feinstein*, Vol 1, 1996, pp. 125ff.

² בראשית (א, כז).

³ בראשית (ב, כא-כב).

⁴ עירובין (יח ע"א).

⁵ שו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן רמט).

⁶ בראשית (כח, כב).

⁷ שו"ת ישועות מלכו (ליקוטי תורה, פרשת תולדות ד"ה ויתרוצצו).

⁸ שו"ת חתם סופר (יו"ד סימן רצד).

⁹ במדבר (א, ב).

¹⁰ במדבר (ג, טו).

רעיון בפרשה

נתנאל אוירבך

למניין בני ישראל אפשר למנות באמצעות 'גִּלְגָּלְתָּם' כי גם מי שיהיו לו שני ראשים הוא לא חי. אך ביחס לבן לוי שנמנה מבין חודש, יש חשש שיולד עם שני ראשים ויימנה פעמיים, לכן לא נאמר בו 'גִּלְגָּלְתָּם'.

גוף אחד או שני גופים?

בגמרא¹¹ מובא ששאל פלימו את רבי יהודה הנשיא, מי שיש לו שני ראשים על איזה מהם הוא מניח תפילין? רבי יהודה חשב ששאלה זו באה ללעוג לו, ולכן השיב לפלימו שעליו לצאת לגלות או לקבל עליו נידוי על שלעג לרבי יהודה הנשיא. בסדר הדורות¹² הסביר שכוונת רבי יהודה שפלימו יצא לגלות היינו למקום אליו גלה קין ושם נולדים תינוקות בעלי שני ראשים, ושם ישאל שאלה זו, אך במקום של רבי יהודה אין דבר זה מצוי ולכן השאלה מגוחכת.

בהמשך הגמרא מובא שנכנס אדם לבית-המדרש ואמר שנולד לו תינוק בעל שני ראשים, ושאל כמה סלעים הוא צריך לתת לכהן עבור פדיון הבן? על כך ענו לו, כיון שחיוב חמישה סלעים לפדיון הבן תלוי בגולגולת¹³ עליו לתת עשרה סלעים עבור שני הראשים.

כאמור, השאלה שהעסיקה את החכמים הייתה האם מדובר על אדם אחד בעל שני ראשים או שני אנשים שונים?

שלמה המלך בחוכמתו ביקש להכריע בשאלה זו, כאשר בא לפניו אדם בעל שני ראשים בשאלה האם הוא מקבל חלק אחד בירושת אביו או שני חלקים, היינו האם הוא אדם אחד עם שני ראשים או שני אנשים. כדי לבדוק זאת, שפך שלמה המלך מים רותחים על ראש אחד, מחמת הכאב צעק גם הראש השני, דבר המוכיח שמדובר על אדם אחד עם שני ראשים.¹⁴

מהניסוי של שלמה המלך עולה שהיה מדובר על גוף אחד עם שני ראשים, כאשר המערכת העצבית אחת ולכן הוא נידון כאיש אחד, אך בדברי הראשונים מצאנו תיאור של שני אנשים המחוברים זה לזה והם נידונים כשני אנשים, כתיאורו של הרב ישעיהו די-טראני:

ושמעתי מפי יהודים שראו אישה אחת בשני גבין ושתי שדראות ושני ראשים וארבעה עיניים וארבעה ידיים, ולכל גב ושזרה ראש ושתי עיניים ושתי ידיים, וממותניה ולמטה הייתה גוף אחד.¹⁵ נמצאנו למדים שיש צורות שונות של חיבור תאומים, יש שמדובר על שני גופים המחוברים זה לזה ויש שמדובר על גוף אחד בעל שני ראשים.

¹¹ מנחות (לז ע"א).

¹² סדר הדורות (תנאים ואמוראים אות פ - פלימו).

¹³ רש"י (מנחות לז ע"ב ד"ה בגולגולת).

¹⁴ תוספות (מנחות לז ע"א ד"ה או); שיטה מקובצת (שם אות יח); בן יהוידע (ראש השנה כא ע"ב ד"ה ועדיין).

¹⁵ פסקי רי"ד (נדה כד ע"ב ד"ה ר' ירמיה). ראו גם: ריטב"א (נדה כד ע"א ד"ה אבל רבינו); ספר יוחסין (זכות, מאמר שיש ד"ה הזמן הי"ב); אות חיים ושלום (סימן כז סעיף ט ס"ק יג). ראו: שו"ת הלכות קטנות (ח"א סימן רמה) שמתאר תאומים מחוברים אך לדבריו לאחד החלקים אין הרגשה כלל וממילא דינו כגוסס ויש לברך עליו 'ידיין האמת'; החיד"א (עוד יוסף חי, פרשת עקב על הפסוק וזכרת כי עבד) מתאר תאומות מחוברות שאחת מהן רצתה להינשא והשנייה מסרבת. השופט בדק וראה שהאחת היא עיקר החיות ואילו השנייה טפלה לה.

רעיון בפרשה

נתנאל אוירבך

הבחנה זו שימשה את הרב יעקב ריישר¹⁶ כאשר הגיעו אליו זוג תאומים גויים המחוברים זה לזה ולכל אחד מהם מערכות גוף נפרדות. הוא בירך עליהם 'משנה הבריות'¹⁷ והחל לדון בשאלות הלכתיות שיכולות להישאל במקרה ויבוא מקרה כזה אצל יהודים. לדבריו, המקרה המתואר בגמרא בו שאל פלימו את רבי יהודה עוסק בגוף אחד עם שני ראשים ולכן יש לדון האם מדובר על אדם אחד עם שני ראשים או שני אנשים. אך במקרה שהובא לפניו מדובר בלי ספק על שני אנשים המחוברים זה לזה ולכן יש לדון אותם כשני אנשים. לפיכך, שניהם צריכים להניח תפילין וכל אחד מהם מקבל חלק ירושה. הוא מוסיף וטוען, שאמנם כל אחד מהם חייב להינשא כדי לקיים מצוות 'פרו ורבו', אך באופן מעשי הדבר לא יכול להתממש, משום שכל עוד הם מחוברים לא ניתן לקיים יחסי אישות בפניהם.¹⁸

הבחנה זו בין גוף אחד עם שני ראשים לשני גופים שונים, באה לידי ביטוי בשאלה האם אפשר להפסיק את ההיריון במקרה והתגלה שמדובר בתאומים מחוברים?¹⁹ כאשר מדובר על שני גופים מחוברים, אין להפסיק את ההיריון משום שלאחר מכן אפשר להפריד אותם, אך אם מדובר על גוף אחד עם שני ראשים יש מקום להתיר את הפסקת ההיריון משום שברוב המקרים התינוק לא ישרוד.²⁰

ניתוח להפרדה

כעת נשוב למקרה בו פתחנו אודות תאומות המחוברות זו לזו, שאם הן יישארו בצורה זו שתיהן ימותו, ואם הן יופרדו זו מזו אחת תחייה והשנייה תמות. ההורים הפנו את השאלה לרב משה פיינשטיין שהתיר את הניתוח להפרדתן, ובסמכות בית-המשפט התקיים הניתוח בו אחת מהתאומות מתה והשנייה המשיכה לחיות.

בדברי הרב פיינשטיין לא מנומקת סיבת ההיתר, והפוסקים דנו בנימוקי ההיתר.²¹ לדברי הרב משה שטרנבוך²² יש להבחין בין מקרה של גוף אחד עם שני ראשים, אז אפשר להפריד את הנטפל לגוף, כשם שמותר לחתוך איבר של אדם להצלת גופו ואין זו רציחה אלא הצלה, לבין המקרה שהובא לפני הרב פיינשטיין בו היה מדובר על שני גופים מחוברים שאחד מהגופים אינו יכול לחיות משום שיש

¹⁶ שו"ת שבות יעקב (ח"א סימן ד).

¹⁷ ראו: יפה ללב (ח"ה סימן רכה ס"ק ג) שהעיר שאין לברך ברכה זו על גוי; אך בדמשק אליעזר (ברכות אות ח) כתב שיש לברך גם על גוי. בדבריו הוא כתב שגם אם הן שתי נקבות, אי-אפשר לאיש אחד לשאת אותן משום סיבה זו. יש שהקשו עליו שהסיבה היא משום איסור נשיאת שתי אחיות וביארו בצורות שונות, ראו: הרב יוסף שאול נתנזון (הערות לשו"ת שבות יעקב, ח"א סימן ד); שו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סימן צט אות ד). ראו מה שהקשו על שו"ת בית יצחק: יקרא דאורייתא (פרשת במדבר עמוד ד) בשם הרב אברהם מרדכי אלטר; פרדס יוסף (בראשית א, כח).

¹⁹ ראו: נשמת אברהם (ח"מ סימן תכו).

²⁰ שו"ת מעשה חושב (ח"ג סימן ח).

²¹ ראו: משנת פיקוח נפש (שער ה סימן מז אות י) בשם הרב משה דוד טנדלר, שהסיבה משום 'רודף'. ראו מה שהקשה על כך בד קודש (ח"ד סימן נב ד"ה מעשה).

²² שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תתצג). ראו גם: בד קודש (ח"ד סימן נב).

רעיון בפרשה

נתנאל אוירבך

לו חצי לב וחצי כבד, ובכך הוא מוגדר טריפה שאין בהריגתו איסור רציחה²³ ולכן ניתן להפריד אותו מהגוף השלם.

נמצאנו למדים שישנם סוגים שונים של תאומים מחוברים, "ולהלכה צריך לידע המציאות במידת חיבורם, שלפי זה נקבעת ההלכה".²⁴

²³ אולם, הדבר תלוי במחלוקת בשאלה האם מותר להרוג אדם המוגדר טריפה למטרת הצלת אדם המוגדר חי - יש שכתבו שמותר למסור אדם טריפה לגויים כדי להציל אנשים חיים ואין עוברים באיסור רציחה, ראו: מאירי (סנהדרין עב ע"ב ד"ה יראה); שיירי כנסת הגדולה (יו"ד סימן קנז הגהות ב"י אות לו) בשם המאירי; יעב"ץ (מגדל עוז, אבן בוחן פינה א אות עט); שו"ת בית יצחק (יו"ד סימן קסב אות ד; או"ח סימן יח אות טו); מנחת חינוך (מצווה רצו). בביאור סברתם, ראו: תפארת ישראל (בועז, יומא פ"ח אות ג). ויש שכתבו שיש איסור רציחה בהריגת אדם טריפה אף כשמדובר על הצלת חיי אחרים, ראו: שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תניינא חו"מ סימן נט); שו"ת תורת חסד (אבהע"ז סימן מב אות ז); שו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סימן קנה); שו"ת ציץ אליעזר (ח"י סימן כה פרק ה); נשמת אברהם (יו"ד סימן רנב עמוד רצח) בשם הרש"ז אוירבך; שו"ת תפארת צבי (בישקו, סימן יד). בביאור יסוד המחלוקת, ראו: עמק הלכה (אסיא ח"א עמוד 98-101).

²⁴ שו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן תתצג).